

KURUMSAL SOSYAL SORUMLULUĞUN TOPLUM REFAHINA ETKİSİ

The Effect Of Corporate Social Responsibility On Social Wealth

Öğr. Gör. Faruk Selahattin YOLCU¹Öğr. Gör. Mehmet Seyda OZAN²

Cite As: Yolcu, F.S. & Ozan, M.S. (2021). "Kurumsal Sosyal Sorumluluğun Toplum Refahına Etkisi", International Journal of Disciplines Economics & Administrative Sciences Studies, (e-ISSN:2587-2168), Vol:7, Issue:35; pp:920-924

ÖZET

Her geçen gün kuruluşların toplumun inşasında ve geliştirilmesinde daha fazla sorumluluk almaları ve bu girişimlerini sürdürmeleri beklenmektedir. Bu doğrultuda son yıllarda kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) stratejilerinin iç ve dış paydaşların sağlık ve refahını geliştirmede oynadığı rol önem kazanmış, KSS kavramı önemli tartışmaların ve kurumlar için bir sorumluluk teorisi oluşturma odağında yer almıştır. Çeşitli disiplinlerden politika yapıcılar, uygulayıcılar ve akademisyenler için artan bir ilgi konusu haline gelmiştir. Bununla birlikte, bugüne kadarki KSS esas olarak iç paydaşların sağlığı ve refahına odaklanmıştır. Bu çalışma, KSS stratejilerinin işyerinin ötesindeki dış paydaşları da hedeflemesi gerektiğine, KSS stratejilerinin dış paydaşların sağlık ve refahını iyileştirmeye nasıl katkıda bulunabileceğine ilişkin bir motivasyon sunmaktadır. Temel anlamda işletmelerin halk sağlığını iyileştirmedeki rolü, çalışan sağlığı ve refahı açısından işyeri perspektifinden tanımlanmıştır. Bu bakış açısı, işletmelerin sağlıkta hakkaniyete katkıda bulunmanın bir yolu olarak sağlığın sosyal belirleyicilerini ele almaya yardımcı olmak için KSS stratejilerini kullanarak genel olarak toplumda sağlığın ve refahın iyileştirilmesine katkıda bulunma yönünü araştırmaktadır. İşletmeler, başta sağlıktaki eşitsizliklerin temel nedenleri olan sağlığın sosyal belirleyicileri olmak üzere en önemli toplumsal zorlukların ele alınmasına yardımcı olma fırsatına sahiptir. Ancak, dış paydaşların sağlığını geliştirmek için yeni bir gündem geliştirirken, işletmelerin KSS girişimlerini ticari operasyonlarıyla denge sağlaması, etik çatışmalardan kaynaklanabilecek potansiyel zorlukları dikkate almaları gerekmektedir. Bu bağlamda çalışma KSS stratejilerinin dış paydaşların sağlığı ve refahı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Özellikle, dış paydaşların sağlığın teşviki ve geliştirilmesine yönelik KSS yaklaşımının fırsatları ve zorlukları incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Paydaş Teorisi, Refah.

ABSTRACT

With each passing day, organizations are called upon to take more responsibility in building and developing the community and to continue these initiatives. In this trend, the role of CSR strategies in improving the health and well-being of internal and external stakeholders has increased in importance in recent years, and the concept of CSR has grown. And create the theory of institutional accountability. It has become a topic of increasing interest for policy makers, practitioners and academics from various disciplines. However, to date, CSR has primarily focused on the health and well-being of its internal stakeholders. This study provides motivation on how CSR strategies target external stakeholders outside the workplace, and how CSR strategies can help improve the health and well-being of external stakeholders. Essentially, the role of business in improving public health has been defined from a workplace perspective in terms of employee health and well-being. This perspective explores how companies contribute to improving the health and well-being of society in general, using CSR strategies to help address the social determinants of health as a way to contribute to health equity. Companies have an opportunity to help address the most important societal challenges, particularly the social determinants of health, which are at the root of health inequalities. However, when setting a new agenda to improve the health of external stakeholders, companies must balance their own CSR initiatives with their business operations and consider potential challenges that can arise from ethical conflicts. In this context, the study reveals the impact of CSR strategies on the health and well-being of external stakeholders. In particular, the opportunities and challenges of a CSR approach to health promotion are examined by external stakeholders.

Keywords: Corporate Social Responsibility, Stakeholder Theory, Welfare.

1. GİRİŞ

Kurumsal sosyal sorumluluk kavramı, bir kuruluşun iş süreçlerinde ve başarısında payı veya çıkarı olan grup veya kişilere yani paydaşlarına karşı yükümlülüğünü ifade etmektedir. Buna müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler, yatırımcılar ve işi çevreleyen topluluklar dâhil edilmekte ve bu paydaşların karşılanması gereken çeşitli ihtiyaçları bulunmaktadır. Bir müşterinin en büyük endişesi bir şirketin ürünlerinin güvenliği olabilirken, bir çalışanın ihtiyacı adil bir ücret ve güvenli çalışma koşulları olabilmektedir. Bir yatırımcı, kârlar ve zararlar ile ilgilenirken, topluluk, neden olduğu kirliliği sınırlayan bir işletmeye daha çok ilgi göstermektedir. Bu nedenle, kurumsal sosyal sorumluluk, kuruluş paydaşlarının çeşitli çıkarları üzerindeki iyi etkilerini en üst düzeye çıkarmak ve kötü etkilerini en aza indirmek ile ilgili bir kavramı ifade etmektedir

¹ Kocaeli Üniversitesi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktorant, Kocaeli, Türkiye
ID 0000-0001-9942-7669

² Erciyes Üniversitesi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Doktorant, Kayseri/Türkiye
ID 0000-0003-1821-0287

(Carroll, 1999: 269). Kuruluşlar, kurumsal kültürlerinin bir parçası olarak KSS'yi uygularken birçok zorlukla karşı karşıya kalmaktadır. KSS'nin başarılı bir şekilde uygulanmasında paydaş teorisinin uygulanması ihtiyacını gerektiren kuruluşların karşılaştığı üç temel zorluk bulunmaktadır. Bu zorluklar Sharma'ya göre (2013: 24-25) şöyle sıralanabilir;

- ✓ *İş Hedeflerinin Çalışanların Hedefleri İle Uyumlu Hale Getirilmesi*; Kuruluşlar için en önemli zorluk, iş süreçlerini yürütürken işgücünü, sosyal ve çevresel kaygıların yerine getirilmesine yönelik sorumluluklarının farkında kılmaktır.
- ✓ *KSS Kapsamı Hakkında Açık İletişimin Sürdürülmesi*; Bir kuruluş ve toplum arasındaki yetersiz iletişim durumları nedeniyle, KSS faaliyetlerinin uygun bir şekilde yürütülmesini engelleyen sorunlar ortaya çıkmaktadır. Ayrıca, çalışanlar, hissedarlar, topluluk, müşteriler vb. dâhil olmak üzere çeşitli paydaşlar arasında KSS faaliyetleri ve ilgili uzun vadeli kullanım konusunda uygun bir farkındalık ve fikir birliği eksikliği olabilmektedir. Bu, karışıklığa katkıda bulunan rakip şirketlerin de etkisiyle çeşitli girişimlerin yavaşlaması ve yapılan işlerin tekrarlanması gerekebilmektedir.
- ✓ *Davranışta Şeffaflığın Korunması*; Kuruluşların KSS girişimleri kapsamında üstleneceği çeşitli girişimlerin açıklanması konularında şeffaflığın olmaması, şirketler ve paydaşları arasındaki güveni etkilemektedir.

Bu zorluklar, kuruluşların KSS süreçlerinde paydaş teorisi araçları kullanılması ile hafifletilebilmekte, yöneticilerin tüm paydaşların çıkarlarını göz önünde bulundurarak istenen KSS eylemleri üzerinde fikir birliğine varmasına yardımcı olabilmektedir. Bu doğrultuda Paydaş Teorisinin yaklaşımının KSS uygulamalarının başarısı üzerindeki etkilerinin incelenmesi önem kazanmaktadır. Paydaş yaklaşımı kuruluşların iş süreçleri yürütülürken iç ve dış paydaşlarının etkisine odaklanmaktadır fakat çalışmada uzun dönemdir göz ardı edilen ve dış paydaş konumunda olan topluluk veya halk olarak nitelendirdiğimiz kitle üzerindeki sorumluluğu ele alınmaktadır. KSS bağlamında dış paydaşların kuruluşların başarısına etkisinin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikle paydaş teorisi yaklaşımının incelenmesi, Paydaş Teorisi ve kurumsal sosyal sorumluluk kavramı arasındaki ilişkinin açıklanması gerekmektedir. Bu aşamadan sonra kuruluşların kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri ile dış paydaşlarının sağlığı ve refahı üzerindeki etkisi ele alınırken karşılaşılabileceği fırsat ve zorluklar ortaya konulacaktır.

2. PAYDAŞ TEORİSİ YAKLAŞIMI

Paydaş Teorisi, işletme ile yatırımcılar, müşteriler, çalışanlar, tedarikçiler vb. dâhil olmak üzere çeşitli paydaşları arasındaki karşılıklı ilişkiyi vurgulayan bir kavramdır (Jansson, 2005: 8). Bir kuruluşun sadece hissedarları için değil, iş eylemlerinden ve kararlarından etkilenen çeşitli paydaşları için değer yaratması gerektiğine dikkat çekmektedir. Teori, öncelikle yöneticilerin paydaş çıkarlarını korumak için çeşitli paydaşlara karşı sorumlu tutulması gerekliliğini içermektedir. Paydaş Teorisi kuruluşlar için paydaşların etkisini şu üç temel bakış açısıyla değerlendirmektedir (Bonnafoos-Boucher ve Rendtorff, 2016: 16-17);

- ✓ İç ve dış paydaşların kuruluşun ticari faaliyetlerini etkileyebilmesi
- ✓ Ara bağlantılara sahip kilit paydaşların kuruluş üzerindeki etkileri
- ✓ Kilit paydaşların bakış açılarının firmanın stratejik önlemlerinin başarısı üzerindeki etkileri

Paylaş Teorisi bu etkiler dikkate alınarak, uzun vadede iş operasyonlarının başarılı bir şekilde yürütülmesinde verimliliği ve etkinliği artırmak için, iç ve dış paydaşlarla doğru etkileşimin sağlanabilmesi bağlamında stratejiler üretilmesi gerekliliğini öngörmektedir.

Paydaş Teorisi Ve KSS Arasındaki Karşılıklı İlişki; paydaşlar, KSS girişimlerinin başarısının kritik bir yönünü oluşturmaktadır. Yaklaşımına göre kuruluşlar, çeşitli paydaşlarının katılımı, uzmanlığı, bilgisi ve sadakati olmadan KSS hedeflerine ulaşamamaktadır. KSS'nin önemli bir yönü, kuruluşun iş süreçlerinde onanmış çıkarları olan tüm paydaşlarına karşı sorumlu olması ve ticari kararların onların çıkarlarını etkilemesidir (Kakabadse vd. 2005: 292).

KSS, genel olarak topluma faydayı vurgularken, Paydaş Teorisi, kuruluş ve çeşitli paydaşları arasında ilişkiler ve değer oluşturmaya çalışmaktadır. Paydaş Teorisi, KSS'nin faydaları konusunda farkındalık eksikliği sorununu ele almaktadır. KSS girişimlerinin uygulanmasındaki çeşitli zorluklar, kavramın paydaş teorisiyle uyumlu hale getirilmesiyle azaltılabilmektedir. Paydaş Teorisinin dikkate alınması, liderlerin tüm paydaşlarının çıkarlarını göz önünde bulundurarak daha pragmatik bir yaklaşıma sahip olmalarını ve eylemlerini buna göre planlamalarını sağlayabilmektedir. Paydaş Teorisi ile uyumlu KSS, motive edilmiş bir

işgücü, daha iyi şirket markalaşması, daha büyük satışlar ve kârlılık, memnun müşteriler vb. yaratmanın yanı sıra toplumsal kalkınma şeklinde maksimum fayda sağlamayı hedeflemektedir (Andriof ve Waddock 2002: 21). Paydaş Teorisinin sunduğu yaklaşımlar doğrultusunda, KSS girişimlerine entegre edilmesi toplumsal sağlığın ve refahın geliştirilmesinde önemli bir atılım sağlayabilmektedir.

3. KSS VE TOPLUMUN (DIŞ PAYDAŞLARIN) SAĞLIĞI VE REFAHI

KSS, sağlık ve refahı birbirine bağlayan mevcut araştırmaların çoğu, iş performansı ve kârlılık üzerinde doğrudan etkisi olan iç paydaşlara (çalışanlar) odaklanmıştır. Bu doğrultuda, iş tatmininin açık ara en çok çalışılan KSS ögesi konumda olması birçok ticari kuruluşun iç paydaşların refahını birinci öncelik olarak gördüğü fikrini daha da güçlendirmektedir (Chaudhary, 2017: 325-6). Bununla birlikte, son yıllarda işletmelerin faaliyetlerinin dış paydaşların sağlığı ve refahı üzerindeki etkisine daha fazla vurgu yapmaları gerektiğine dair fikir birliği oluşmuştur. Bu, tedarikçiler, yerel topluluklar, genel halk ve çevre dâhil olmak üzere tüm değer zincirinde sağlığı ve refahı iyileştirmek için işyerlerinin ötesinde halk sağlığı girişimlerine dâhil olmayı hedefleyen işletmeler anlamına gelmektedir. KSS ve dış paydaşlarla ilgili az sayıda araştırma gıda endüstrisi, spor etkinliklerinin sponsorluğu ve obezite üzerine yoğunlaşmıştır (Macassa vd. 2017: 2). Bu araştırmalar, farklı gruplar arasında yürütülen KSS faaliyetlerinin tamamının telafi edici nitelikte olduğunu (örneğin, şeker oranı azaltılmış veya alkolsüz içeceklerin üretilmesi) ve ele alınması gereken çok güçlü etik ve yasal çerçevelere sahip olmadığını ortaya koymuştur. Kuruluşların, spor etkinliklerine sponsor olmaya yönelik KSS stratejisinin genellikle bir savunma mekanizması olarak kullanıldığını ifade edilmektedir ancak, sağlık girişimlerine işyerinin ötesinde katkıda bulunmaya çalışan şirketler de bulunmaktadır. Örneğin, tıbbi malzeme ve ilaç üretimi sektöründe dünya liderlerinden biri olan Johnson ve Johnson kuruluşunun Afrika'da HIV/AIDS ile mücadeleye yönelik KSS stratejilerine ilişkin bir araştırma, şirketin ürünlerinin bağışlanması yoluyla hastalıkların yayılmasıyla mücadele etmek ve hastalıklarla yaşayanların yaşam kalitesini iyileştirmek, yerel topluluklar için yerel programların sponsorluğunu almak için çalıştığını ortaya koymuştur. Aynı çalışma, şirketin KSS faaliyetlerinin amaç promosyonu, amaç bağlantılı pazarlama, kurumsal hayırseverlik, kurumsal sosyal pazarlama ve kurumsal gönüllülüğü içerdiğine işaret etmektedir (Kumar, 2015: 220-1).

3.1. Dış Paydaşlara İlişkin Fırsatlar

İş dünyası örgütleri uzun süredir faaliyetlerini çalışanları için iş sağlığı ve güvenliği üzerine, KSS araştırmaları ise nispeten yeni olmasına rağmen, çalışan memnuniyeti etrafında yoğunlaşmıştır. Sürdürülebilir kalkınma bağlamında, işletmelerin KSS'yi yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeylerde toplumsal zorlukların ele alınmasına yardımcı olmak için yenilikçiliği, sistemik çözümleri ve sorumlu liderliği kullanma fırsatı olarak görmeleri gerekmektedir. Dış paydaşların sağlığı ve refahı ile ilgili olarak, ticari kuruluşların KSS faaliyetleri, mevcut ve gelecek nesiller için sağlık eşitsizliklerinin (sağlığın sosyal belirleyicileri) temel nedenlerine yönelik yenilikçi çözümler uygulama potansiyeline sahip olması gerekmektedir (Justice, 2002: 5).

Sağlıklı ve üretken doğal sistemlerin korunmasından adil refah ve ekonomik ilerlemenin sağlanmasına kadar, sağlık ile daha geniş sosyal ve çevresel zorluklar ekosistemi arasındaki temel bağlantılar göz önüne alındığında, ticari kuruluşların nüfus sağlığını KSS'nin bir sonraki hedefi olarak yükseltebilecekleri öngörülmektedir (Grigoris, 2016: 42-3). Tüm bu faktörler insan sağlığı ile bağlantılıdır ve bunları ayrı ayrı ele almak oldukça zor olacaktır. Brummer'in dört KSS modelinden üçünün (paydaş, talepkârlık ve sosyal aktivizm) ortaya koyduğu argümanları takiben, ticari şirketler ve toplum arasındaki sosyal sözleşmenin, şirketlerin sağlıkta hakkaniyetin desteklenmesine dâhil olması gerektiği vurgulanmaktadır (Brummer, 1983: 118). Bu, işletmelerin insanların doğduğu, büyüdüğü, yaşadığı, çalıştığı ve yaşlandığı çevresel koşullar olarak tanımlanan sağlığın sosyal belirleyicilerini ele almaya yardımcı olması gerektiği anlamına gelmektedir. Sosyal belirleyiciler, toplumun gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, her toplumda sağlığın bozulmasının "nedenleri" olarak kabul edilmektedir. Bu belirleyiciler aynı zamanda bireylerin yaşamlarını şekillendiren ekonomik, sosyal ve politik güçleri ve bu koşulların çok çeşitli sağlık ve yaşam kalitesi risklerini ve sonuçlarını etkilemektedir.

Dış paydaşlara yönelik KSS faaliyetleri, aynı zamanda işletmelere organizasyon içinde ve dışında sağlık ve refahı geliştirme fırsatı vererek sistemik bir değişim yaratmaktadır. Bu, doğrudan onların ürünleri, hizmetleri, operasyonları ve iş ilişkileri aracılığıyla yapılabileceği gibi, aynı zamanda nüfus sağlığını etkileyen çevresel ve sosyal faktörlerin ekosistemi ile ilişkili faktörleri ele almak üzere uyarlanmış faaliyetler yoluyla da yapılabilmektedir. Ticari kuruluşlar sürdürdükleri insan kaynakları yönetimi ile işbirliği içinde olan KSS ekiplerinin, kuruluş performansını ve faaliyetlerini etkileyen diğer sosyal ve çevresel konularda

ilerlemeyi sağlama noktasında katkı sağladığı öngörülmektedir (Bode, 2010: 94). Dış paydaşların dikkate alındığı kurumsal sosyal sorumluluk süreçler nüfus sağlığını iyileştirmeye yönelik çabaları kolaylaştırabilmekte, sorunları ve çözümleri daha büyük bir sistemin birbirine bağlı parçaları olarak görme yeteneğine ulaşabilmektedir.

3.2. Dış Paydaşlara İlişkin Zorluklar

KSS, özellikle dış paydaşların sağlığı ve refahı ile ilgili olanlar olmak üzere, toplumsal ve çevresel zorlukların ele alınmasına yardımcı olma potansiyeline sahip olsa da, ticari kuruluşların hali hazırda üstesinden gelmesi gereken çeşitli zorluklar bulunmaktadır. İlk olarak, KSS girişimlerini ticari faaliyetlerle dengelemeye çalışırken çıkar çatışmalarının ortaya çıkma potansiyeli güçlüklerin başında gelmektedir. Bu, sağlığa kısmi zararlı olarak kabul edilebilecek mallar üreten sektörler için endüstriyel salgınlar özel bir endişe kaynağıdır. İkinci olarak, işletmelerin, hizmet verdikleri topluluklardaki aile üyeleri ve dış paydaşlar da dâhil olmak üzere daha geniş sağlık ve zindelik programlarının uygulanmasına yönelik olağan işyeri sağlık ve güvenlik endişelerini genişletmeye ilişkin KSS girişimlerinin artıları ve eksilerinin belirlenmesi gerekmektedir. Üçüncü olarak, yapısal zorlukların daha büyük olduğu düşük ve orta gelirli ülkelerde faaliyet gösteren kuruluşlar, KSS'lerini yoksullukla, hızlı kentleşmenin neden olduğu çevresel bozulma ve kirlilikle ve iklim değişikliğinin hastalıklara yol açabilecek etkileriyle mücadeleye yardımcı olmak için kullanmak durumunda kalmaktadır. Bu tür girişimler, iş kolu türüne ve gelire bağlı olarak oldukça maliyetli olabilmektedir (Monachino ve Moreira, 2014: 55-6). Genel olarak, işletmelerin, halk sağlığı ve refahını teşvik eden kuruluşlar ve hükümetler gibi diğer sektörlerle işbirliği yaparak ve daha güçlü düzenleyici önlemleri takip ederek, ölçülebilir hedeflere sahip olarak, dış paydaşların sağlığına ve refahına katkıda bulunma konusundaki bu zorlukların üstesinden gelebileceği öngörülmektedir.

4. SONUÇ

Kuruluşlar tarafından yürütülen KSS stratejileri uzun yıllar boyunca kuruluşun sadece çalışanları konumunda olan iç paydaşlarına yönelik olarak oluşturulmuş ve sürdürülmüştür. Bu bağlamda kuruluşlar çalışanlar için iş tatmini, kuruluşa bağlılık ve insan kaynağının sürdürülebilirliğini sağlama noktasında stratejiler belirlemişlerdir. Ancak KSS kavramı iç ve dış paydaşlar olmak üzere kuruluşun etkileşim içerisinde olduğu tüm çevresine karşı sorumluluğunun gerçekleştirilmesi ile ilgilenmektedir. Bu nedenle kuruluşların, işyeri dışında etkileşimi bulunan topluluk, kitle ve halk gibi dış paydaşlarının sağlık ve refahına yönelik çaba göstermesi, bu kitlelere yönelik olarak KSS stratejileri oluşturması gerekmektedir. Bu bağlamda KSS stratejilerinin Paydaş Teorisi yaklaşımları ile dizayn edilmesi önem arz etmektedir. Çalışma, KSS girişimlerinin, önemli toplumsal zorlukların, özellikle sağlıktaki eşitsizliklerin temel nedenleri olan sağlığın sosyal belirleyicilerini ele alması gerektiğine dikkat çekmektedir. Ancak, dış paydaşların sağlığının teşviki ve refahının geliştirilmesi için yeni bir gündem geliştirirken, kuruluşların KSS girişimlerini ticari operasyonlarıyla dengelemeye çalışmak durumunda olduğu da unutulmamalıdır. Kuruluşların iş süreçlerinde etik çatışmalardan kaynaklanabilecek potansiyel zorlukları da dikkate almaları KSS girişimlerine katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Andriof, J., Waddock, S., Husted, B., & Rahman, S. S. (2017). *Unfolding stakeholder thinking: Theory, responsibility and engagement*. Routledge.
- Bode, A. (2010). Practical Aspects of corporate social responsibility—challenges and solutions. In *Trends and Issues in Global Tourism 2010* (pp. 93-99). Springer, Berlin, Heidelberg.
- Bonafous-Boucher, M., & Rendtorff, J. D. (2016). *Stakeholder theory: A model for strategic management*. CIDADE: Springer International Publishing.
- Brummer, JJ (1983). Sosyal sorumluluk savunmasında. *İş Etiği Dergisi* , 2 (2), 111-122.
- Carroll, A. B. (1999). Corporate social responsibility: Evolution of a definitional construct. *Business & society*, 38(3), 268-295.
- Chaudhary, R. (2017). Corporate social responsibility and employee engagement: can CSR help in redressing the engagement gap?. *Social Responsibility Journal*.
- Freeman, R. E., & Dmytriiev, S. (2017). Corporate social responsibility and stakeholder theory: Learning from each other. *Symphonya. Emerging Issues in Management*, (1), 7-15.

- Grigoris, G. (2016). The challenges of corporate social responsibility assessment methodologies.
- Jansson, E. (2005). The stakeholder model: the influence of the ownership and governance structures. *Journal of Business Ethics*, 56(1), 1-13.
- Justice, D. W. (2002). Corporate social responsibility: Challenges and opportunities for trade unionists.
- Kakabadse, N. K., Rozuel, C., & Lee-Davies, L. (2005). Corporate social responsibility and stakeholder approach: a conceptual review. *International Journal of Business Governance and Ethics*, 1(4), 277-302.
- Kumar, V. (2015). Corporate social responsibility in public health: A case-study on HIV/AIDS epidemic by Johnson & Johnson company in Africa.
- Macassa, G., da Cruz Francisco, J., & McGrath, C. (2017). Corporate social responsibility and population health. *Health Science Journal*, 11(5), 1-6.
- Monachino, M. S., & Moreira, P. (2014). Corporate social responsibility and the health promotion debate: An international review on the potential role of corporations. *International Journal of Healthcare Management*, 7(1), 53-59.
- Nave, A., & Ferreira, J. (2019). Corporate social responsibility strategies: Past research and future challenges. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 26(4), 885-901.
- Sharma, A., & Kiran, R. (2013). Corporate social responsibility: Driving forces and challenges. *International Journal of Business Research and Development*, 2(1).